

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDEN KALANLAR: 1960'DAN GÜNÜMÜZE KADAR SOSYAL BİLGİLER DERSİNİ ALANLARIN HATIRALARI

İlker DERE¹

Erkan DİNÇ²

ÖZET

Sosyal bilgiler dersi, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar değişik isimlerle okutulmuştur. Bu dersin amacı, kendi tarihini bilen, çevresini tanıyan ve vatandaşlık görevlerini yerine getiren bireyler yetiştirmektir. Bugüne kadar birçok araştırmada sosyal bilgiler eğitimi ve öğretiminin kalitesi sorgulanmış ve yeni yöntemler denenmiştir. Ancak sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin hayatında ne tür izler bıraktığını araştıran çalışmalar yapılmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, 1960'dan günümüze kadar sosyal bilgiler dersini almış kişilerin anılarını ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersini almış 15 kişiyle sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Görüşmelerde sosyal bilgilerin isimleri, müfredat konuları, ders kitapları, uygulanan öğretim yöntem ve teknikleri, kullanılan materyaller, ölçme ve değerlendirme yöntemleri, sosyal bilgiler öğretmenleri ve dersin kaynak kişilere katkılarıyla ilgili anılar ele alınmıştır. Veri toplama araçları olarak sözlü tarih görüşme kayıtları ve kaynak kişilerden alınan tarihi materyaller kullanılmıştır. Ulaşılan veriler, betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bu araştırmanın sonuçları, kaynak kişilerin sosyal bilgiler öğretmenlerinin diğer konulardan daha iyi hatırladıklarını göstermektedir. Bunun yanında sosyal bilgiler derslerinde geçmişten günümüze en çok düz anlatım yöntemi ve soru cevap tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenci başarısının genellikle yazılı ve sözlü sınavlarla değerlendirildiği ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgilerin tarihi, Sözlü tarih, Hatıralar, Sosyal bilgiler derslerinin işlenişi

¹ Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi, idere@konya.edu.tr

² Doç. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi, erkandinc@gmail.com

What Left from Social Studies Courses: Memories of Students Who Have Taken Social Studies Courses from the 1960s to Present

ABSTRACT

The social studies lesson has been taught with various names since the foundation of the Republic to the present. The aim of this course is to raise people who know their own history, know their environment and fulfill their civic duties. In many types of research, the quality of social studies education and teaching has been questioned and new methods have been tested. However, no studies have been done to investigate that social studies course have left what kind of impression on students' lives.

The purpose of this study is to reveal the memories of people who have taken the social studies course from the 1960s to the present. In this context, oral history interviews were conducted with 15 people. In the interviews, memories about the names of social studies, curriculum topics, textbooks, methods, techniques and materials of teaching, measurement and evaluation methods, social studies teachers and contributions of the course to source persons were addressed. As data collection tools oral history interview recordings and obtained historical materials from source persons were used. The data were analyzed descriptively.

The results of the study prove that the source persons remember better their social studies teachers than other matters. Besides, it has been determined that direct instruction method and question and answer technique are the most used in social studies lessons from past to today. It has also been uncovered out that student success is generally evaluated through written and oral exams.

Keywords: History of social studies, Oral history, Memories, Handling of social studies courses

GİRİŞ

Sözlü Tarihle Hatırlama ve Hatıraların Kaydedilmesi

Neredeyse hemen her gün ve herkesten duyulan tecrübe kavramı, genellikle yalnızca geçmiş yaşantılara atıf yapmak için kullanılmaktadır. Ancak gerçekte Eski Yunan felsefesinde *empeiria*; Latince *experientia* terimleriyle karşılanan bu kavramın felsefi, ilmi ve günlük (antropolojik) olmak üzere üç farklı manası bulunmaktadır. Antropolojik anlamda tecrübe; kaynağını günlük hayattan, dilden ve olgulardan alır. Bu tecrübe; günlük olayları, davranışları ve durumları tanıtan ve anlam vermemize yardım eden bir aktır. Yani hareketli bir varlık olan insanın bütün yaşam faaliyetlerini kapsar (Mengüşoğlu, 1952). Bu çalışmada tecrübenin günlük hayattaki (antropolojik) manasına odaklanılmıştır.

Tecrübenin antropolojik manasında da değinildiği gibi insanlar, doğumdan ölüme kadar sürekli olarak bilgi aktarı yoluyla edindikleri tecrübeleri biriktirirler. Bu birikimler, onların hayata karşı bakış açısını belirler. Bu tecrübeleri, gençlik dönemlerinde anlatmaya pek sıcak bakmayan ya da anlamlı bulmayan insanlar, özellikle ilerleyen yaşlarda anlatmaya daha istekli

hale gelmektedir. Çünkü anlatma isteği, kişiden kişiye değişebilen güdülere sahiptir. Kimileri tecrübelerini aktarmak, kimileri kendisini ilgiyle dinleyen birilerinin varlığını hissetmek için anlatmayı tercih edebilir. Bazense acı verici olayların üzerinden yıllar geçtikten sonra insanlar anlatmaya istekli olabilirler (Ritchie, 2015). Bu güdüler, tamamen kişinin şahsi tercihlerine ve olayları nasıl yorumladığına veya yansıtmak istediği duruma bağlıdır.

Bu bağlamda insanlar, yaşadıklarını yani geçmişlerini anlatmak istediğinde, onların bu ihtiyacına ya da isteğine değer veren ve anlatılanları anlamlı bir bütüne dönüştüren sözlü tarih, önemli bir işlevi yerine getirir. Çünkü sözlü tarih, sosyal hayatı ve sıradan insanların sözlerini tarihin içine katarak insanlara kendi tarihlerini kendi sözleriyle geri verir. Klasik tarih anlayışında sıradan bir insan tarihin öznesi olamazken, sözlü tarih ile olabilmektedir (Thompson, 1999). Ayrıca sözlü tarih yoluyla insanlar, geçmiş tecrübeleri ve olayları hatırlayarak onları kendilerine özgü bakış açılarıyla ifade ederler (Ritchie, 2015).

Öte yandan telefon görüşmeleri ve yüz yüze toplantıların oldukça hızlı bir şekilde yapıldığı bir dönemde artık hemen hiç kimse, düşüncelerini anlatmak için uzun uzun mektuplar yazmadığı gibi rutin günlükler de tutmamaktadır (Baum, 1987). Bununla birlikte gelişen internet teknolojisinin etkisiyle insanların kendilerini ifade etme alışkanlıkları ya da araçları değişmiştir. Bu bağlamda insanlarla yapılacak sözlü tarih görüşmeleriyle elde edilecek veriler, başta tarih bilimi olmak üzere birçok disipline katkı sağlayacak birikimlere dönüştürülebilir (Hand, 1984). Bu birikimlerin kullanımı sırasında, sözlü tarih ve kullanıldığı bilim dalları arasında doğal olarak analitik teknikler konusunda işbirliği yapılır. Böylece elde edilen veriler, çeşitli bilim dallarının çözümleme tekniklerinden yararlanılarak kullanılır (Abrams, 2010).

Çeşitli bilim dallarında birikim oluşturmak için sözlü tarih çalışmaları veya projeleri üç şekilde yapılmaktadır. Birincisi, otobiyografik projelerde, kişilerden doğrudan kendi hayatlarına dair görüşmeler yoluyla bilgiler toplanır. İkincisi, biyografik sözlü tarih projelerinde kaynak kişi, tarihte özel bir zaman ya da kişi hakkında neler bildiğini anlatır, kendisi hakkında çok fazla bilgi vermez. Üçüncüsü, konu ya da olay temalı sözlü tarih projelerinde -biyografik çalışmaya benzese de- farklı olarak kişiden ziyade bir konu ya da olay hakkında veri toplanır (Hoyle, 1972). İlgili türler ve onların özellikleri dikkate alınarak bu çalışmada sosyal bilgiler derslerini alan kişilerin dersle ilgili anılarını ortaya çıkarmak için üçüncü tip sözlü tarih çalışması yürütülmüştür.

Sosyal Bilgiler Dersinin Geçmişi

Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Mülahhas Tarih-i Osmani ve Muhtasar Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye gibi isimlerle okutulan (Akyüz, 1999; Öztürk ve Deveci, 2011) derslere kadar götürülebilir. Cumhuriyet döneminde ise sosyal bilgiler dersi, yurttaş yetiştirme vurgusuyla "Yurttaşlık Bilgisi"ne dönüştürülmüştür. Bu dönemde yetiştirilmek istenen vatandaşın niteliklerini tanımlayan Vatandaş için Medeni Bilgiler adlı kitap, Mustafa Kemal Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan tarafından yazılmıştır (Gürses, 2010:233-34). Kitapta siyasi partilerden Türk milletinin tanımına, belediyelerin işleyişinden adalet sistemine kadar hemen vatandaşları ilgilendiren hemen hemen bütün konulara (Atatürk, 2010) yer verilmiştir.

Yurttaşlık Bilgisi dersi bu özellikleriyle uzun yıllar okutulduktan sonra 1952 yılında Öğretmen Okullarının programında değişiklik yapılarak Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin yerine sosyal bilgiler dersine yer verilmiştir. 1962 yılında ise İlkokul Program Taslağı'na "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adlı bir ders konulmuştur (Çatak, 2015). 1968 yılında bu ders de kaldırılarak sosyal bilgiler dersi, önce ilkokul, ardından 1975'te ortaokullarda okutulmaya başlamıştır (Ambarlı, 2010). 1985 yılına gelindiğinde ise sosyal bilgiler dersi kaldırılarak Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerine geçilmiştir (Turan, 2016). Son olarak bugünkü manada sosyal bilgiler dersi, 1997 yılından itibaren sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim uygulamasından sonra Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin kaldırılmasıyla konulmuştur (Öztürk ve Deveci, 2011).

Görüldüğü gibi uzun bir geçmişe sahip olan sosyal bilgiler dersi, bugün ilkokulların 4. sınıf (MEB, 2005) ve ortaokulların 5, 6 ve 7. sınıflarında (MEB, 2006) okutulmaktadır. Bu çalışma kapsamında sosyal bilgiler dersinin "sosyal bilgiler" adıyla programlarda yer almaya başladığı 1960'lardan günümüze kadar bu dersi alan kişilerin anılarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Modeli ve Veri Toplama Araçları

Sözlü tarih çalışmaları; sözlü tarih çalışmaları; otobiyografik, biyografik ve konu ya da olay temalı sözlü tarih projeleri olmak üzere üç şekilde yürütülmektedir (Hoyle, 1972). Bu çalışma, sözlü tarih yönteminin konu ya da olay temalı çalışma türüne uygun olarak yürütülmüştür. Veri toplamak için araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 16 sorudan oluşan sözlü tarih görüşme formları ve kaynak kişilerden elde edilen tarihi materyallerden yararlanılmıştır.

Kaynak Kişiler

Çalışma kapsamında öncelikle 1960-2000 arasında sosyal bilgileri dersini almış 5 kişiyle, daha sonra 2000'li yıllarda dersi almış 10 kişi ile sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Çünkü bugünkü manadaki sosyal bilgiler dersi, Türkiye'de 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndan sonra okutulmaya başlanmıştır. 2000 yılı öncesinde ise bu ders, birçok farklı isim ya da ders grubu altında yer almıştır. Bu iki dönem arasındaki farkları yansıtmak için böyle bir ayrıma gidilmiştir. Çalışmaya katılan kişilerin gerçek isimlerinin yerine takma isimler kullanılmıştır.

Tablo 1. Kaynak Kişilere İlişkin Bilgiler

<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Meslek</i>	<i>Sosyal Bilgiler Dersini Aldığı Dönem</i>
-----------------	------------	---------------	---

5 Erkek			
5 Kadın	20-30	Üniversite Öğrencisi	2000'li yıllar
	Arası		
1 Kadın		Öğretmen	1990'lı yıllar
1 Erkek	30-40	Öğretmen	1980'li yıllar
	Arası		
1 Kadın		Emekli Öğretmen	1970'li yıllar
1 Erkek	40 ve üzeri	Emekli Öğretmen	1960'lı yıllar
1 Erkek		Emekli Kimya Mühendisi	1960'lı yıllar

Görüldüğü gibi çalışmaya toplamda 8 erkek, 7 kadın katılmıştır. Kaynak kişilerin tamamı, üniversitede okuyan ya da üniversite mezunu kişilerden oluşmuştur. 2000'li yılları anlatanların tamamı, üniversite öğrencilerinden oluşurken, 2000 öncesini anlatan kaynak kişilerden yalnızca birisi, emekli kimya mühendisidir. Diğerleri çalışan ya da emekli olan öğretmenleridir.

Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler dersini 1960'dan günümüze kadar almış 15 kişiyle yapılan sözlü tarih görüşmeleri ve onlardan toplanan materyallerden elde edilen veriler, betimsel olarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

Verilerin analizi ve yorumlanması neticesinde bulgular; sosyal bilgiler dersinin isimleri, derslerde işlenen konulara dair hatıralar, sosyal bilgiler ders kitapları, öğretim yöntem, teknik ve materyaller, ölçme ve değerlendirme yöntemleri, sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler dersinin kişilere katkıları gibi başlıklar altında toplanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersinin İsimleri

Sosyal bilgiler dersi, Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar farklı isimlerle okutulmuştur. Dersin farklı isimlerle verildiği, sözlü tarih görüşmeleriyle de ortaya çıkmıştır. Kaynak kişilerden 11'i dersi "Sosyal Bilgiler", 2'si "Milli Tarih", "Milli Coğrafya" ve "Vatandaşlık" ve 2'si "Tarih", "Coğrafya" ve "Vatandaşlık Bilgisi" isimleriyle hatırladığını söylemiştir. Sosyal bilgilerin tarihinde değinildiği gibi sosyal bilgiler dersi, öncelikle 1968 yılından itibaren ilkokullarda, yaklaşık yedi yıl sonra, 1975'te ortaokullarda "sosyal bilgiler" adıyla okutulmaya başlanmıştır. Nitekim çalışma kapsamında görüşülen Haldun Bey'in karnesinde de bu bilgilere rastlanmıştır:

Fotoğraf 1. Karnenin Ön Sayfası

Görüldüğü gibi karne, 1978-1979 öğretim yılı, ortaokul kademesine aittir. Ayrıca *Açıklamalar* bölümünde öğrencilerin nasıl değerlendirileceğine dair ayrıntılara yer verilmiştir.

Fotoğraf 2. Karnenin İç Sayfası

DERSLER	Haftalık Ders Saati	Dönem Notu		YIL SONU BAŞARI DURUMU						SONUÇ
		I Dönem Notu	II Dönem Notu	Yıl Sonu Notu	Tamamlama Notu	Bütünlük Notu	Yıl Sonu Başarı Notu	Ayrıntılı Yıl Sonu Başarı Notu		
Türkçe	5	3	2	3			3	15		
Matematik	4	3	3	3			3	12		
Sosyal Bilgiler	4	3	3	3			3	12		
Fen Bilgisi	4	3	3	3			3	12		
Yabancı Dil (Alm.)	3	2	2	2			2	6		
Resim	1	2	3	3			3	3		
Müzik	1	3	3	3			3	3		
Beden Eğitimi	2	4	4	4			4	8		
Ahlâk	1	3	2	3			3	5		
Din Bilgisi	1	3	4	4			4	4		
Seçmeli I (İğ-Teñ.)	4	3	4	4			4	16		
Seçmeli II ( )										
TOPLAM								94		
Devam etmediği günler										

Fotoğraf 2'deki derslere bakıldığında ise sosyal bilgilerin Türkçe ve matematikten sonra karnede yer aldığı görülmektedir. Sosyal bilgilerin adını ve yılını ortaya koyan bu bulgular, alan yazında sosyal bilgilerin tarihine ilişkin verilen bilgileri de doğrulamaktadır.

Derslerde İşlenen Konulara Dair Hatırlananlar

Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, ikinci olarak kaynak kişilerin sosyal bilgiler derslerinde öğrendiği konulardan hangilerini hatırladıkları ele alınmıştır. Hatırlanan konularla ilgili yöneltilen sorulara verilen cevapların her iki grupta da (1960-2000 yılları arası ve 2000'li yıllar) benzer olduğu görülmüştür. Hatırlanan konular arasında ise en çok tarihi konular bulunmaktadır. Bunun yanında coğrafi konular ve vatandaşlık bilgilerini de diğer konulara göre daha iyi hatırlanmaktadır. Hatırlanan konulardan bazıları şunlardır; Osmanlı tarihi, Kurtuluş Savaşı, İnkılâp tarihi, I. Dünya Savaşı, dünya tarihi, vatandaşlık görevleri, yönetim birimleri, Cumhurbaşkanlarımız, Türkiye coğrafyası, tarım, bölgeler, harita bilgisi, iklim, dünya devletleri, Türkiye'nin komşuları, ahlâk, erdem ve toplumsallaşma... Örneğin; kaynak kişilerden Adem Bey, o dönemdeki (1960'lı yıllar) tarih, coğrafya ve vatandaşlık derslerinde öğrendiği konuların bazılarından şu şekilde bahsetmiştir:

Coğrafya dersinde daha çok yurdu ve dünyayı tanıtan, bölgeleri, iklimleri, tabiat şartlarını anlatan bilgiler vardı. Yurttaşlık bilgisi vardı. Yurttaşlık bilgisi de işte, vatandaşlık haklarını efendim, insan haklarını bu tür şeyleri anlatan konular aklımda daha çok. İşte bildiğimiz tarih dersleri vardı tabi bunun dışında.

Adem Bey'in hatırladığı konuların başında coğrafya ve vatandaşlık konuları gelmektedir. Tarihi konuları ise kısmen hatırlamakta ve örnek vermekte zorlanmaktadır. Bunun yanında kısmen de olsa sosyolojik konulara dair hatıralara rastlanmıştır. Bu durum, sosyal bilgiler derslerinde ağırlıklı olarak yer verilen tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının kaynak kişilerin zihinlerinde daha fazla yer edindiğini göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Sosyal bilgiler ders kitapları, uzun yıllardır temel eğitim ve öğretim materyalleri olarak varlığını sürdürmektedir (Altun, 2013). Bu önemle öğrencilerin en çok muhatap oldukları kitapların öğrenciler üzerinde etkiler ve izler bırakması beklenebilir. Ancak bu araştırmanın sonuçları, sosyal bilgiler ders kitaplarının özelliklerinin kaynak kişiler tarafından yeterince hatırlanmadığını ortaya koymaktadır. Buna gerekçe olarak üzerinden uzun zaman geçmesi gösterilebilir. Ancak sosyal bilgiler dersini 2000'li yıllarda alan kişilerin de hiçbir şey hatırlamaması, bu gerekçeyi çürütmektedir. Ayrıca kaynak kişilere ders kitaplarını neden hatırlamadıkları sorulmasına açıklayıcı bir cevap alınamamıştır. Bu sonuçlara rağmen 1960'lı yıllarda sosyal bilgiler dersini alan Nuh Bey, ders kitabını hatırlamaktadır:

Tarih kitabı, Niyazi Akşit'indi, onu iyi biliyorum... Diğerlerini hatırlamıyorum. Baya sayfası çoktu. Beyaz gibiydi üzerinde herhalde. Bir anıt resmi gibi resim vardı. Dediğim gibi konuları savaşları bilhassa çok şeyli teferruatlı anlatılıyordu yani.

Nuh Bey'in belirttiği gibi kendisinin sosyal bilgiler dersini aldığı dönemde tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri ayrı ayrı düzenlendiği için ders kitaplarıyla ilgili yöneltilen soruya tarih kitabının özelliklerini açıklayarak yanıt vermiştir. Gerçekten de kaynak kişinin deendiği Niyazi Akşit'in Milli Kütüphane kayıtlarına göre 1950-1997 yılları arasında 30 adet ders kitabı yazdığı görülmektedir. Bunların en eskisi dönemin ünlü kitap yazarlarından Emin Oktay'la birlikte yazdığı *Tarih, I: İlkçağ* (Akşit, 1950), en yenisi 1997 yılında yayınlanan *Ortaokullar İçin Milli Tarih II* (Akşit, 1997) adlı kitaplardır. Yani Nuh Bey'in hatırladığı isim, 1960'lı yıllarda hazırlanan birçok tarih kitabının yazarıdır. Bu durum, kaynak kişinin bahsettiği kitabın Niyazi Akşit tarafından yazılma ihtimalini yükseltmektedir.

Niyazi Bey'in dışında Ayşe Hanım da ders kitaplarının şekil, renk ve boyutuna ilişkin bir şey hatırlamamasına rağmen o dönemdeki (1990'lı yıllar) kitaplarla bugünkü kitapları içerik yönünden karşılaştırmıştır:

Çok net hatırlamıyorum ama bu dönemki kitaplarla çok farklıydı o dönem kitaplar. Kitaplarda daha çok bilgi vardı. Böyle düşünmeyi teşvik edici etkinlikler değil de genel olarak öğretmenin bilgiyi aktardığı etkinlikler vardı.

Görüldüğü gibi Ayşe Hanım, eski sosyal bilgiler ders kitaplarını, bilgi ağırlıklı ve düşünmeye teşvik etmeyen yönleriyle hatırlamaktadır. Kendisi de hâlihazırda çalışan bir öğretmen olduğu için iki dönem arasında rahatlıkla kıyaslama yapabilmektedir.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde kaynak kişilerin -Nuh Bey ve Ayşe Hanım hariç- sosyal bilgiler ders kitaplarına dair herhangi bir şey hatırlamadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak Nuh Bey'in üzerinden yaklaşık 40-50 yıl geçmesine rağmen ilgili kitabı hatırlıyor olması, çalışmanın en ilginç sonuçlarından biri olarak kaydedilmiştir.

Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyaller

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılan yöntem, teknik ve materyaller, dersin anlaşılması ve öğretilmesinde etkili olan en önemli unsurlar arasındadır. Bu önemine binaen geçmişte sosyal bilgiler derslerinde hangi yöntem, teknik ya da materyallerin kullanıldığı sorgulanmıştır. Ulaşılan en genel sonuç, 1960'dan günümüze kadar sosyal bilgiler dersleri en çok düz anlatım yöntemi ve soru cevap tekniğiyle öğretilmiştir. Örnek olarak 2000'li yıllarda sosyal bilgiler

dersini alan grupta yer alan Barış Bey, sosyal bilgiler derslerinin nasıl işlendiğini şu şekilde anlatmıştır:

Yani şu anda üniversitede gördüğümüz öğrenci merkezli yöntem olmadığını kesin ve net söyleyebilirim çünkü sonuç itibarıyla hoca anlatıyordu kitap üzerinden, biz de sadece dinleyip not tutuyorduk. Bir dersimizi hatırlıyorum hoca, coğrafya dersimizi dışarıda işlemişti. Herkes böyle bahçeye inip orda işte daha iyi mekân bazındaki değişiklikten kaynakladığı için, öğrenciyi motive etmek için, öğrenciyi ders adapte etmek için böyle bir sistem uygulamıştı. Yani bunları diyebilirim.

Dünyada ve Türkiye’de özellikle 2000’li yıllarda eğitim ve öğretim uygulamalarında birçok önemli atılım gerçekleşmesine ve 2005 yılından sonra yapılandırmacı eğitim felsefesine göre öğretim programları yenilenmesine rağmen sosyal bilgiler derslerinde kullanılan yöntem ve tekniklerde istenen çeşitliliğin sağlanamadığı bu çalışmanın sonuçlarına da yansımıştır.

Düz anlatım yöntemi ve soru cevap tekniğinin yanında zaman zaman farklı uygulamalar ve etkinlikler de işe koşulmuştur. Örneğin; sosyal ve tarihi konuların öğretimi sırasında birinci elden somut verilerin sunulmasında kullanılan gezi yöntemi kapsamında, 1970’li yıllarda yapılan bir etkinliğe katılan Zeynep Hanım, üzerinden neredeyse 45 yıl geçen bu tecrübe hakkında şunları kaydetmiştir:

Ben ortaokul döneminde bir kez okulca geziye gidildiğini biliyorum. Şimdiki gibi çok sık geziler düzenlenmiyordu. Nereye gitmiştik? İşte Denizli, Pamukkale. O tür yerleri dolaşp gelmiştik. Çok uzak bir yere de gidilmemişti.

Dönemin şartları da göz önünde bulundurulduğunda gezi yönteminin 1970’li yıllarda kullanılması ve Uşak’ta yaşayan ortaokul öğrencilerinin Denizli’ye götürülerek Pamukkale ve civarının tanıtılması, fark yaratan bir etkinlik olarak değerlendirilebilir. Çünkü imkânların 1970’li yıllarla karşılaştırılmayacak kadar iyi olduğu 2000’li yıllarda sosyal bilgiler dersini almış kişilerden yalnızca ikisi, bu tür gezilerin yapıldığından bahsetmiştir. Örneğin; sosyal bilgiler dersini Diyarbakır’da alan Barış Bey, Haburman Köprüsü ve Beyler Köşkü’nü alan gezisi sayesinde görebilmiştir. Ancak Ankara’da yaşayan Sedat Bey, ders kapsamında yapılan gezilere şu şekilde değinmiştir:

Ankara’da okuduğum için Etnografya Müzesi’ne gitmiştik. Eski Meclis’e gitmiştik. Bi de eski bir askere gitmiştik orda yani kendini geliştirmiş insanları

silahları falan gezmiştik. Yani sosyal aktiviteler olmuştu. Bi de Çanakkale'ye gezi olmuştu. Anıtkabir'i gezmiştik. Bunları gerçekleştirmiştik okulca.

Sedat Bey, 5 farklı gezi etkinliğinden bahsetmektedir. Buna rağmen 2000'li yıllarda sosyal bilgiler dersini alan diğer isimler, herhangi bir gezi yapılmadığından yakınmaktadır. Bu örnekler, gezi yönteminin kullanılmasının imkânlarla doğrudan ilişkisi olduğunu göstermektedir. Çünkü katıldığı gezilerden bahseden öğrencilerden birisi Türkiye'nin en büyük şehirlerinden Diyarbakır'da ve diğeri ise başkent Ankara'da yaşamaktadır. Bu iki şehirdeki gezi imkânlarıyla nispeten daha küçük ölçekli diğer illerin olanaklarının benzer olmasını beklemek yanlış olacaktır. Bu açıdan bakıldığında 1970'li yıllarda Uşak'tan Denizli'ye yapılan alan gezisinin değeri anlaşılacaktır.

Öte yandan bazı kaynak kişilerin sosyal bilgiler öğretmenleri; derslerinde kütüphane araştırması, canlandırma ve öğrenci sunumları gibi yollara da başvurmuştur. Netice itibariyle 1960'lardan günümüze Türkiye'de sosyal bilgiler derslerinin düz anlatım yöntemi ve soru cevap tekniğine dayalı öğretim yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü alan yazındaki bazı güncel çalışmaların sonuçları da bu görüşü desteklemektedir. Örneğin; Çelikkaya ve Kuş (2009), Topçu (2013), Bozpolat, Uğurlu, Usta ve Şimşek (2016) tarafından yapılan çalışmalarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin en çok kullandığı yöntem ve teknikler arasında düz anlatım yöntemi ve soru cevap tekniğinin yer aldığı tespit edilmiştir.

Son olarak sosyal bilgiler derslerinde öğretmenlerin öğretim materyali olarak en çok ders kitapları, tarihi ve coğrafi haritalar ve küreleri kullandıkları belirlenmiştir. Kaynak kişiler, bu materyal kısıtlılığına rağmen özellikle haritaların öğrenmelerinde çok etkili olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri

Sosyal bilgiler derslerindeki konuların öğretiminin ardından sürecin kalitesini belirlemek için ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılır. Sözlü tarih görüşmelerinde ilgili yıllarda öğrencilerin nasıl değerlendirildiği sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar, sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin başarısını ölçmek için en fazla yazılı ve sözlü yoklamaların yapıldığını ortaya koymaktadır. Örneğin; 1960'lı yıllarda sosyal bilgiler dersini alan Adem Bey, yazılı ve sözlü uygulamaların o dönemde nasıl yapıldığını şu şekilde açıklamıştır:

...dönemde üç defa yazılı yapılıyordu. Bütün derslerden ortalama o şekildeydi. 3 yazılı bir sözlü ve bu dört notun ortalamasıyla sınıfta ya kalıyorsunuz ya geçiyorsunuz... Öğretmen, sınıfta değerlendirme yaparken ya da bir konuyu anlatırken bir öğrenciye bir konuyu anlattırabilir. Şurayı anlatacak var mı diye, birisi çıkar anlatır. Anlattığı zaman da konu eğer hoşuna gittiyse ya da öğretmenin takdirinde <Bunu çok güzel anlamışsın, güzel anlattın> diye ona sözlü notu olarak bunu değerlendirmeye alabilirdi. Sözel olarak <Bugün sözlü yapacağım.> der ya da <Sözlü yapacağım.> der. Tek tek not defterini açar birilerini çağırır öğrenciyi orta yere çıkarır, soruları sorar ve öğrenci de soruları bütün sınıfın ortasında yanıtlandırır. Sözlü notu o şekildeydi. Yazılılar da bugünkü gibi test usulü değil. Anlatarak klasik yazılı konuları anlatarak ifade ediyorduk. Değerlendirmeler o şekilde yapılırdı...

Adem Bey, bugün de uygulanmaya devam eden klasik ve sözlü sınavların nasıl yapıldığına ayrıntılı bir şekilde değinmiştir. Alıntından anlaşılacağı gibi öğretmen, her iki ölçme ve değerlendirme yönteminin de merkezindedir. Benzer şekilde 2000'li yıllarda sosyal bilgiler dersini alan kişiler de yazılı ve sözlü yoklamalardan, farklı olarak çoktan seçmeli soruların da tercih edildiğinden bahsetmişlerdir. Örneğin; Funda Hanım ve Sümeyra Hanım, kendi sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerlendirme yöntemlerini şu şekilde aktarmışlardır:

Bizde üç sınav, iki tane sözlü notu olarak değerlendiriliyordu. Sınavlar, genelde klasik olurdu ama çoktan seçmeli şeklinde de soruyorlardı. (Funda Hanım)

Bizde de üç yazılı, iki sözlü vardı. Sözlü hocanın dersteki öğrenci değerlendirmesine göre hani kalkıp soru sorma gibi bir şey yoktu. Eğer derste aktif isen sözlü notunu ona göre veriyordu hoca. Üçüncü, test yapılırdı bizde. İlk iki sınav klasik olurdu. 10 soru sorardı... (Sümeyra Hanım)

Adem Bey'in "*Bugündeki gibi test usulü değil.*" diyerek çoktan seçmeli test sınavlarından daha zor olduğunu savunduğu yazılı yoklamalar bugün de kullanılmaktadır. Ancak 2000 öncesi dönemdekinden farklı bir ölçme ve değerlendirme yöntemi olarak çoktan seçmeli sınavlar, öğretmenler arasında yaygınlaşmıştır. Nitekim 2000'li yıllarda sosyal bilgiler dersini alanlar, çoktan seçmeli testlerin yazılı ve sözlü yoklamadan sonra en çok tercih edilen yöntem olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Bu bölüme ilişkin ulaşılan sonuçlar, sosyal bilgiler derslerinde kullanılan ölçme ve değerlendirme yöntemleri konusunda yazılı ve sözlü yoklamaların vazgeçilmez olduğunu, çoktan seçmeli soruların ise 2000'li yıllardan sonra ağırlık kazandığını göstermektedir. Öğrenme ve öğretme yöntemlerinde olduğu gibi ölçme ve değerlendirme yöntemlerinde de önemli bir çeşitliliğin sağlanamadığını söylemek mümkündür. Ayrıca alanyazındaki bazı güncel çalışmalar, bu sonuçları destekler niteliktedir. Örneğin; Gelbal ve Kelecioğlu (2007) ile Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş (2010) tarafından yapılan çalışmalarda öğretmenlerin daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çünkü öğretmenler, fiziki yetersizlikler, sınıfların kalabalık olması ve zaman gibi problemlerle baş etmeye çalışmaktadırlar (Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş, 2010; Kabapınar ve Ataman, 2010). Bu araştırmanın bulguları ve diğer araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar birlikte düşünüldüğünde, ölçme ve değerlendirme yöntemlerinde önemli bir çeşitliliğin sağlanamamasının nedenleri daha iyi anlaşılabilir.

Öğretmenlere Dair Anılar

Öğretmenler, eğitim sisteminin en önemli yapı taşlarından biridir. Doğal olarak sosyal bilgiler derslerinin amaçlarına ulaşmasında en önemli görev, öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin önemi, kaynak kişilerin konuşulan konular içinde en fazla bilgi verdiği ve anılarını paylaştığı konu olmasından da anlaşılmaktadır. Çünkü kaynak kişilerin, sosyal bilgiler geçmişini anlatırken en çok sosyal bilgiler öğretmenlerine dair ayrıntıları hatırladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca kaynak kişilerin tamamı, öğretmenlerini olumlu ifadelerle anmıştır. Örneğin; 1960'lı yıllarda sosyal bilgiler dersini alan, çalışmanın en tecrübeli ismi Adem Bey, öğretmenlerini şu sözlerle anlatmıştır:

Valla şimdi neler hatırlıyorum o öğretmenlerim hakkında? Yani o dönemde tek tek o öğretmen iyiydi, şu öğretmen kötüydü gibi bir şeyim, değerlendirmem yok. Ama o dönemdeki öğretmenlerin tümüne ben gerçekten saygı duyuyordum. Çok düzgün şeyler öğretiyorlardı bize. Çok da iyi eğitim vermişler, öyle hatırlıyorum şimdi. Yani ucuzdan öğrenmeden geçme gibi şeyler yoktu.

Adem Bey, birbirinden ayırmaksızın öğretmenlerine büyük saygı duyduğunu çünkü kendilerine çok kaliteli eğitim verdiklerini dile getirmiştir. Bu ifadelerden ayrıca öğretmenlere karşı duyulan minnet duygusu da anlaşılmaktadır. Bunun yanında 1970'li yıllarda sosyal bilgiler

dersi alan, kendisi de emekli öğretmen olan Zeynep Hanım, öğretmenin hayatında bıraktığı etkiyi kendi öğretmenlik geçmişinden bir örnekle birleştirerek sunmaktadır:

Sosyal bilgiler öğretmenimin özellikle ortaokuldaki öğretmenimin o bize anlattığı masalımsı şeyleri kendi öğrencilerimde kullandım mesela. O dönemde aldığım temel bilgiler bende daha kalıcı oldu. Daha sonradan edindiğim bazı bilgileri küçük ayrıntılar silindi ama öğretmenimizin o tahtaya çizdiği haritalar her zaman gözümün önündedir... Kendisi elle çiziyordu ve biz de yazılı kâğıtlarına biz de onları çiziyorduk. Bize şeklinin çok önemli olmadığını ayrıntıların çok önemli olmadığını ama bir baktığımız burası İç Anadolu bölgesi dememiz gerektiğini söylerdi. Ben de o yöntemi öğrencilerimde çok kullandım...

Zeynep Hanım, sosyal bilgiler öğretmeninden yalnızca ders içeriğini öğrenmekle kalmamış, ilerleyen yıllarda öğretmen olarak kullanacağı bir teknik de edinmiştir. Bu isimlerin dışında sosyal bilgiler öğretmeni olmaya öğretmeninden etkilenecek karar verdiğini belirten Cafer Bey, öğretmeninden şu şekilde bahsetmektedir:

6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmenimi hatırlıyorum hatta en sevdiğim hocamdı. O zamanlarda sosyal bilgiler okumak yavaş yavaş hayalimdeki meslek olmaya başlıyordu. En sevdiğim hocamdı.

Cafer Bey gibi meslek seçerken sosyal bilgiler öğretmeninden etkilenen isimlerden biri olan Sümeyra Hanım, sosyal bilgiler dersini ve öğretmenini sevmesinin ilginç bir gerekçesini şu şekilde anlatmıştır:

7. sınıfta yeni bir hoca geldi <Ayçin> diye. Bayan zannetmiştik isminden dolayı ama erkekmiş. Baya yakışıklı birisiydi. O yüzden biz onu çok seviyorduk. Zaten sosyal bilgilere ilgim onun sayesinde başladı. 6.sınıftayken tarihten, sosyal bilgilerden nefret ederdim o kadar da ilgisizdim. Onun sayesinde başladı o günden sonra sosyal bilgiler öğretmeni olmak aklımda şekillenmişti.

Bulunduğu yaştaki öğrencilerde sık rastlanan ve normal kabul edilecek bir ilginin sosyal bilgiler dersine ve sosyal bilgiler mesleğine karşı tutumunun da olumlu yönde etkilendiğini ifade eden Sümeyra Hanım, öğretmenin kendisi üzerinde bıraktığı izi bu şekilde yansıtmaktadır. Gerek Cafer Bey gerekse Sümeyra Hanım örneklerinde görüldüğü gibi bir öğretmen, işini doğru yaptığında öğrenciler üzerinde oldukça etkili olabilmektedir. Ayrıca yine

2000’li yıllarda sosyal bilgiler dersini alan bir diğer isim olan Hasan Bey, sosyal bilgiler öğretmeninden şu şekilde bahsetmiştir:

Derse motive, bazen milli duyguları kabarık bir insan olduğu için bize çok güzel şeyler anlatırdı. Bir de ses tonunu etkili kullanıyordu. İyi bir öğretmendi. Böyle bir tarihi olayı anlatırdı. Kurtuluş savaşından şunlar oldu biz şunları yaşadık gibisinden ben bende milli duyguları güçlü bir insanım. Tüylerim diken diken hani bir titreme olur ya zaman zaman bunu başarırdı yani.

Hasan Bey’in sosyal bilgiler öğretmeni, özellikle tarih konuların öğretiminde milli duygulara hitap ederek öğrencilerin konudan etkilenmesini, dolayısıyla onların öğrenmesini sağlamada başarılı bir öğretmen olarak hatırlamaktadır. Bu durum, farklı tarz ve niteliklere sahip öğretmenlerin daha akılda kalıcı olabildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak kaynak kişiler sosyal bilgiler öğretmenlerinden çeşitli kazanımlar elde etmişlerdir. Öncelikle sosyal bilgiler dersinin konularını, daha sonra saygıyı, işini doğru yapmayı ve ileride meslek hayatında kullanılabileceği bazı nüansları öğrenmişlerdir. Bu öğrenmeler, sosyal bilgileri sevmeleri, hatta bir sosyal bilgiler öğretmeni olmak istemelerinde bile etkili olmuştur. Bu bölümün ilk cümlelerinde ifade edildiği gibi öğretmenlerin kilit rolü, bu sonuçlarda da görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri işini severek ve düzgün şekilde yaptıklarında öğrencilerinin zihinlerinde oldukça olumlu izler bırakabilmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersinin İnsanların Hayatına Katkıları

Sosyal bilgiler dersi, bireyin toplumsallaşmasını, çevresini tarihi ve coğrafi özellikleriyle bir bütün olarak algılamasını sağlamayı amaçlar. Amaçlanan kazanımların kaynak kişiler üzerinde ne tür izler bıraktığı da araştırılmıştır. Görüşmelere katılan kişiler, sosyal bilgilerden bugüne kalanları ve hayatını etkileyen unsurları, üç önemli konu üzerinden açıklamıştır: Vatandaşlık bilinci, kendi tarihini ve yaşanan coğrafyayı tanıma. Yani sosyal bilgiler dersi, kaynak kişilerin vatandaşlık bilincinin kazanması, yaşanan coğrafyanın tanınması ve kendi tarihini tanımasında önemli katkılar sağlamıştır. Örneğin; sosyal bilgiler dersini 2000 yılı öncesinde alan isimlerden biri olan Ayşe Hanım, dersten bugüne kalanlara şu ifadelerle değinmiştir:

Yaşadığım coğrafyayı sevme duygusu kazandım sosyal bilgiler dersinde. Ama sosyal bilgiler dersinde kazandığım bana kalan en büyük kazanım belli şeyleri araştırarak sorgulayarak inanmak diyebilirim. Sadece birinin anlattığı tekdüze

bilgiye değil de araştırarak farklı kavramlara inanmak farklı kaynaklara gidilerek karar verme yetkisini sosyal bilgiler dersinde Neslihan öğretmenimle kazandım.

Sosyal bilgiler dersinin kendisine coğrafyayı sevmeye duygusu kazandırdığını ve araştırma ve sorgulamaya yönlendirdiğini düşünen Ayşe Hanım, karar verme becerilerini geliştirmesinde sosyal bilgiler öğretmenin önemli katkısı olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan 1960'lı yıllarda sosyal bilgiler dersini alan en tecrübeli isim olan Adem Bey, sosyal bilgilerin hayatına katkısını şu şekilde aktarmıştır:

... Vatandaş olmanın gereği efendim işte seçme seçilme hakları, yönetim şekilleri bu derslerde işleniyordu. İşte bir muhtarın görevleri daha çok nedense bizim ilgimizi daha çok çekiyordu. Çünkü küçük bir çevrede yaşadığımız için ilk tanıdığımız kişi muhtardı. İşte vali neler yapar, valinin görevleri nelerdir, belediye başkanının görevleri nelerdir. Bunun gibi şeyler tabii öğrendik. Aklımda kalanlar bunlar daha çok...

Adem Bey, sosyal bilgiler dersinin çevresindeki kamu düzenini sağlayan kurumları tanımada büyük katkısı olduğunu düşünmektedir. Buradaki ifadelerde en dikkat çekici husus, Yakından Uzağa ve Bilinenden Bilinmeyene ilkelerine yapılan dolaylı vurgudur. Adem Bey, "...bir muhtarın görevleri daha çok nedense bizim ilgimizi daha çok çekiyordu. Çünkü küçük bir çevrede yaşadığımız için ilk tanıdığımız kişi muhtardı..." diyerek yakın çevresinde bildiği en yakın kamu yöneticisinin muhtar olduğunu ve bundan dolayı en çok onun görevlerini merak ettiğini söylemiştir. Bu sonuç, öğretim ilkelerini dikkate alarak öğretim yapmanın önemini göstermektedir. Ayrıca Adem Bey'den sonra çalışmaya katılan en tecrübeli ikinci isim olan Nuh Bey, ortaokul sosyal bilgiler dersinin kendisine katkısını şu sözlerle açıklamıştır:

Coğrafyadan bu güne kalan yer bilimleri, yüzey şekilleri, Türkiye'nin şehirleri ve ortaokuldaki öğrendiğim o bilgileri hala unutmadım. Coğrafyada Türkiye Coğrafyasında nehirinden, dağından, ovasından, şehirinden tut... Ortaokulda ben bunları öğrendim. Bugün hala o bilgileri muhafaza ediyorum. Unutmadım yani.

Ders kitabını ayrıntılı bir şekilde hatırlayan Nuh Bey, sosyal bilgiler dersinde öğrendiği coğrafi bilgilerin hafızasında diğer konulara göre daha iyi yer edindiğine ve kendisi için unutulmaz olduğuna vurgu yapmıştır. Diğer yandan 2000'li yıllarda sosyal bilgiler dersini alan

Hasan Bey, dersin hayatına etkisi ve öğrendiği bilgilerin nerede işine yaradığını şu sözlerle anlatmıştır:

Hayatımda, lise hayatına geçtiğimde işime yaradı... Tarih ve coğrafya derslerinde hiç zorlanmazdım açıkçası. Çünkü temelim bayağı iyiydi. Hatta hiç çalışmadan coğrafya sınavlarına girdim neredeyse hiç çalışmadan çok az çalışarak. Çok az çalışarak tarih sınavlarına girdim çünkü özetlettirme ve sınıfta anlatırma bilhassa özetlendirmeden ziyade sınıfta anlatırma kalıcı oluyor. Çünkü birilerine bir şey söylüyorsunuz... Her derste neredeyse bir iki üç bazen dört konuyu anlattığım olurdu. Bunun bana kattığı hitabetim, çok etkili bir hitabetim yok ama bugün üniversitede bir şeyleri anlatırken kendimi daha rahat ifade edebiliyorum. İşte o tahtaya çıkma korkusu var bazı arkadaşlarımda. Tir tir titreyen insanlar tanıyorum. Bende hiç olmaz. Böyle kebab yapar gibi rahat çıkarım...

Öğrendiklerinin ilerleyen eğitim kademelerinde işini oldukça kolaylaştırdığını belirten Hasan Bey, topluluk karşısında kendini ifade etme konusundaki rahatlığını da sosyal bilgiler derslerinde edindiğini dile getirmiştir.

Bu bölümde ulaşılan sonuçlar, sosyal bilgiler dersinde öğrenilen bilgilerin bireylerin gündelik hayatından akademik hayatına kadar birçok konuda işine yaradığını ve önemli izler bıraktığını göstermektedir. Çünkü sosyal bilgilerin kapsamına giren konular, öğrencileri hayata hazırlamakta ve onlara ilerleyen yaşamlarında kullanabilecekleri pratik bilgiler sunmaktadır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışma, sosyal bilgiler dersinin 1960'lı yıllardan günümüze kadar amaçlarına ulaşma noktasındaki başarısını ölçmek için yapılmamıştır. Ancak görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlar, ilgili amaçların gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda bazı açılardan fikir verici olmuştur. Çünkü sosyal bilgiler dersinden geriye kalanların neler olduğu sorulduğunda, vatandaşlık bilinci, çevreyi ve kendi tarihini tanıma gibi sosyal bilgilerin amaçlarıyla da örtüşen sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Öte yandan sosyal bilgiler derslerinin 1960 yılından bugüne değişmez yönteminin düz anlatım, öğretim tekniğinin ise soru cevap olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu Çelikkaya ve Kuş (2009), Topçu (2013) ile Bozpolat, Uğurlu, Usta ve Şimşek (2016) tarafından yapılan diğer güncel çalışmalar da desteklemektedir. Ancak bunun bazı önemli gerekçeleri bulunmaktadır. En önemli gerekçeler arasında sınıfların kalabalık olması ve yeterli fiziksel imkânın olmaması

gösterilmektedir. Ayrıca bu iki klasik yöntem ve tekniğin yanında derslerde gezi, kütüphane araştırması ve öğrenci sunumu gibi yöntem ve tekniklerin de tercih edildiği görülmüştür. Ancak gezi gibi maliyetli yöntemlerin kullanılmasıyla okulun bulunduğu ilin imkânları arasında önemli bir bağ olduğu anlaşılmıştır.

Diğer yandan öğrenci başarısını belirlemek için 1960'dan günümüze daha çok yazılı ve sözlü yoklama gibi geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Gelbal ve Kelecioğlu (2007), Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş (2010) tarafından yapılan çalışmalarda öğretmenlerin daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çünkü sosyal bilgiler dersinde öğretmenler, öğretim yöntem ve tekniklerinde olduğu gibi, fiziki yetersizlikler, sınıfların mevcudiyeti ve zaman gibi problemler nedeniyle ölçme ve değerlendirme yöntemlerini çeşitlendirilmemektedir (Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş, 2010; Kabapınar ve Ataman, 2010).

Öte yandan sosyal bilgiler derslerinde kitap başta olmak üzere tarihi ve coğrafi haritalar ve küre gibi öğretim materyalleri kullanılmaktadır. Ayrıca zor olarak algılanmayan sosyal bilgiler dersinde öğretmen faktörüne bağlı olarak başarı oranının yüksek olduğu görülmüştür. Başarının yanında sosyal bilgiler öğretmenleri, kaliteli ve model insanlar olarak hatırlanmaktadır.

Son olarak 2000 öncesi ve 2000 sonrası sosyal bilgiler dersini alanların geriye dönük anılarını hatırlama durumlarına bakıldığında 2000 öncesi sosyal bilgiler dersini alanların lehine bir durum ortaya çıkmaktadır. Görüşmelerden yapılan çıkarımlara göre şu yorumlar yapılabilir; 2000 öncesi eğitim imkânlarının sınırlılığı ve okumanın kıymeti, kişilerin yaşadıklarını unutulmaz kılmıştır. Bunun yanında yaş ilerledikçe kişilerin anılar üzerine düşünmeleri ve onlara verdikleri değer de artmaktadır. Çünkü yaşlı insanlar, geçmişte baktıklarında daha çok genç ve aktif dönemlerini hatırlamaktadır. Bu faktörler, anıları daha manidar ve değerli kılmaktadır. Diğer yandan çalışmaya katılan 2000 sonrası grubun ise ortalama 20-25 yaşlarında olduğu düşünülürse sosyal bilgiler dersine ilişkin anıları üzerine düşünmeleri ve onlara değer vermeleri için daha fazla zamana ihtiyaç duyduklarını söylemek mümkündür. Bu yorumlar ve değerlendirmeler, sözlü tarih görüşmeleri sırasında yapılan gözlemlere ve kaynak kişilerle yapılan konuşmalardan edinilen izlenimlere dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

Abrams, L. (2010). *Oral history theory*. London: Routledge.

Akşit, N. ve Oktay, E. (1950). *Tarih, I: İlkçağ*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Akşit, N. (1997). *Ortaokullar için milli tarih II*. Ankara: MEB.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi (başlangıçtan 1999'a)* (7. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Altun, A. (2013). Yapılandırmacı yaklaşım, sosyal bilgiler programları ve ders kitapları. B. Akbaba (Ed). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* (1-28). Ankara: Pegem Akademi.
- Atatürk, M.K. (2010). *Medeni Bilgiler*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Baum, W. K. (1987). *Oral history for the local historical society*. Nashville, Tenn: American Association for State and Local History by special arrangement with the Conference of California Historical Societies.
- Bozpolat, E., Uğurlu, C. T., Usta, H. G., ve Şimşek, A. S. (2016). Öğrenci ve öğretim elemanlarının öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 83-95.
- Çatak, M. (2015). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 62(62), 69-94.
- Çelikkaya, T., ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2).
- Çelikkaya, T., Karakuş, U., ve Demirbaş, Ç. Ö. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme-değerlendirme araçlarını kullanma düzeyleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1).
- Çüçen, A. K. (2001). *Bilgi felsefesi*. İstanbul: Asa.
- Gelbal, S., ve Kelecioğlu, H. (2007). Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemleri hakkındaki yeterlik algıları ve karşılaştıkları sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33).
- Gürses, F. (2010). Kemalizm'in model ders kitabı: Vatandaş için medeni bilgiler. *Gazi Akademik Bakış*, (07), 233-249.
- Hand, S. (1984). Some words on oral history. In Dunaway, D. K., & Baum, W. K. (Eds.) *Oral History: An Interdisciplinary Anthology* (pp. 51-63). Nashville, Tennessee: American Association for State and Local History.
- Hoyle, N. (1972). Oral history. *Library Trends*, 21(1), 60-82.
- Kabapınar, Y., ve Ataman, M. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler (4-5. sınıf) programları'ndaki ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 9(2).

- Mengüşoğlu, T. (1952). Felsefi antropoloji bakımından tecrübe mefhumunun tahlili. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 3(1), 136-161.
- MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB, (2006). *Sosyal bilgiler 6-7. sınıflar öğretim programı*. Ankara: TTKB Yayınları.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. Öztürk, C. (Ed). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ritchie, D. A. (2015). *Doing oral history* (3th Edition). New York: Oxford University Press.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi* (çev. Şehnaz Layıkel). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Topçu, E. (2013). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin tercih ettiği yöntemler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 28, Temmuz, 331-369.
- Turan, R. (2016). Milli tarih'ten "sosyal bilgiler"e türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Güz S. 49, 257-278.